

Gerőcs Péter *Győztesek köztársasága* című regényének lapjain a közép-európai értelmiség archetipikus karakterei elevenednek meg. Fontosnak tartom már írásom elején ezt hangsúlyozni, ugyanis – azokkal a kritikusokkal ellentétben,

akik tényyszerűen közlik az olvasóval, kik azok a valós személyek, akiről a könyv szól – nem szándékozom effajta kulcsregényként kezelni a történetet, noha Gerőcs Péter eddigi írásai alapján ez is járható útnak tűnik. Mind a *Zombor és a világ*, mind a *Tárgyak* című kötet esetében felbukkan-

76 Pethő Anita

SZERETET NÉLKÜL ŐRJÖNGENI KELL?

Gerőcs Péter:

Győztesek köztársasága

nak olyan novellahősök, akik mintha nagyon is ismerősek lennének a hétköznapokból, bár ennek időnként előfeltétele, hogy ugyanabban a közegben mozogjunk, mint maga a szerző. Épp ezért gondolom úgy, hogy Gerőcs kötetének mindig komoly tétje, mennyiben képes az úgynevezett „Körüton belüli értelmiségen” túl is olvasókat megszólítani. A még mindig húszas éveiben járó szerző ugyanis nemzedékének egyik legtehetségesebb prózaírója. A már említett *Tárgyak* etűdszerű darabjain látszik leginkább, mennyire a kisujjában van a szövegalkotás csínja-bínja, témaválasztásai azonban megakadályozzák, hogy szélesebb körben is ismert és olvasott legyen. E tekintetben valószínűleg a *Győztesek köztársasága* sem lesz alkotója segítségére, mert bár működik a szöveg, ha általában vett karaktertípusokban gondolkozunk, igazán kiteljesedni véleményem szerint mégiscsak akkor tud a regény, ha olvasója is hasonló területen tevékenykedik, mint a szereplők, és így a történet akár még görbe tükörként is funkcionálhat.

Jobb sorsra érdemes, tehetséges fiatalemberekből, akiknek egy ponton kisiklik az élete, elbuknak, kudarcot vallanak, tele van a padlás. Ez itt, kérem, Közép-Európa, itt ilyen életutat bejárni nem nagy kunszt. Első pillantásra Vincze Samu is ilyen karakternek tűnhet, idővel azonban egyre nehezebb elhessegetni magunktól a gyanút, hogy talán mégsem annyira tehetséges ő, mint amennyire azt magáról folyton hangoztatja. Középkorában már színdarabot rendez, botrányos performanszai vannak, felnőtt korában azonban egyetlenegy előadást hoz létre az általa vezetett társulattal, a közeli ismerősök elbeszéléséből inkább az maradt fent, hogy idővel egyre kevesebben próbáltak vele egyáltalán együtt dolgozni.

Egy irodalmi alkotással kapcsolatos érzéseinkről mindig nehéz biztos állításokat megfogalmazni, a *Győztesek köztársaságára* pedig szerkezeti felépítése miatt ez fokozottan igaz. Vincze Samut csak a többi szereplő

monológjaiból ismerhetjük meg, amelyekből egy gőgös, arrogáns, csupa pózból álló figura rajzolódik ki, aki túl sokszor figyelmezteti nyers szavakkal is környezetét arra, hogy mennyire fontos és nélkülözhetetlen. Így aztán sokkal inkább a meg nem értett zseni és az önjelölt megváltó egyedi keverékévé válik a karakter. Ennek következtében azonban mindaz, 77 amit a kultúráról, annak (f)elsőbbségéről mond, már-már hiteltelenné válik, üres blöffé, ostoba közhelygyűjteménnyé, ami továbbra is csak arra szolgál, hogy a főszereplő az egóját fényezze. Talán tényleg van Vincze Samunak egy idealista oldala, és van valami, amiben tényleg hisz, mondjuk egy olyan utópiában, ahol az ország legokosabb emberei egy eldugott faluban megalapítják a saját tökéletes közösségüket, ez lenne ugyanis az a bizonyos Győztesek köztársasága. Ám amikor arról számol be valamelyik szereplő, hogy Vincze úgy kezdte egy monológját: „Én a kultúrában hiszek! Az értelmiség, az igazi értelmiség felelősségében és felemelkedésében”, újfent csak a túljátszott pózolásra és közhelyek hangoztatására könnyebb asszociálni. Mintha ez a projekt sem lenne más, mint annak az őrjöngésnek, hisztinek a része, amiről a történet beszámol.

Az összkép tekintetében ugyanis a *Győztesek köztársasága* értelmezhető egy szeretet- és figyelemhiányos fiatalember szellemi és érzelmi ámokfutásaként. Űzi, hajtja valami megfoghatatlan, látványosan pörög, a háttérben szervez, pályázatokat ad be, tárgyal, meggyőz, ellenzéki szerepből kormányzati posztot kap. Akik róla mesélnek, mindannyian megemlítik energikusságát, munkabírását. Mindezt azonban agyonütik például az általa hátrahagyott levélben olvasható olyan mondatok, mint „Vajon bűn-e, hogy egy jobb világot szeretnék?”, vagy „Nem kritikát, nem dorgálást, hanem messzemenő támogatást és segítséget várok.” Mintha ennek a fiatalembernek teljesen mindegy lenne, mi az a téma, amin keresztül fontosságát és nélkülözhetetlenségét, hovatovább tévedhetetlenségét hangsúlyozza. „Az egyetlen gondolat ebben a kurva országban negyvennyolc óta, úgyhogy lehet pofákat befogni és segíteni”, idézi egy kormánytag, miként is reagált Vincze, amikor ötletét nem azzal a kitörő lelkesedéssel fogadta a másik fél, ahogy tőle (el)várta. Mire eljut a regény addig, hogy végül mégis megvalósul a terv, sokkal nagyobb az esélye, hogy az olvasó cinikusan vagy kárörvendve figyel, mintsem drukkol a magasztos ideák megvalósításának.

Azonban mégsem olyan könnyű megszabadulni ettől a könyvtől, miután elolvastuk. Számos mozzanat kellemetlen utóízt hagyhat az olvasóban, s ennek alapját a szerkezeti felépítésben, a közvetett információátadással járó elbizonytalanításban érdemes keresnünk. A bizonytalanságérzet állandó jelenléte a szövegben Gerőcs egyik kedvelt játéka, első regénye, *A betegség*

háza esetében is sikerrel fokozza addig, hogy végül az olvasó már saját bizonytalanságában is bizonytalan lesz. *A Győztesek köztársasága* értelmezhető nem szokványos krimiként is. A látványosan, üstökösként felemelkedő, egyre magasabb pozíciókba jutó fiatalember egyszer csak eltűnik, mint a

78 kámfor. A szereplők monológjai tehát gyakorlatilag tanúvallomások. (S hogy nem oknyomozó riport vagy dokumentumfilm készül, hanem rendőrségi-bírószáki ügyről van szó, a vallomásokat néha-néha félbeszakító, a beszélgetés menetét irányító arctalan kérdező olyan megjegyzései is erősítik, mint: „Kint üljön le. Adódik egy kevés papírmunka.”) A vallomásoknak viszont általánosságban is megvan az a sajátossága, hogy aki mondja, az önmagát mindig jobb fényben tünteti fel. Még ha valamiért önmagát is hibáztatja, akkor is abban a kontextusban, hogy alapvetően jót akart tenni, esetleg a kénytelen-kelletlen bevallandó tettek (mint például a kormánytagok kokainfogyasztása) esetében kisebbíteni igyekezik saját bűnösségét vagy felelősségét.

Aki nincs jelen, aki eltűnt, akit épp igyekeznek felkutatni, azt könnyebb akarva-akaratlanul is befeketíteni, a negatív jellemvonásait jobban hangsúlyozni. Ráadásul egyetlen szereplő – a kudarcot vallott telep létrehozásában résztvevő Erika – kivételével mindenki szoros érzelmi kapcsolatban van a főszereplővel, ami során igencsak sérülnek (a titkár nő teljesen megőrül, egy csak közvetetten megismerhető karakter többszöri sikertelen kísérlet után végül öngyilkos lesz), nem hagyható tehát figyelmen kívül, hogy a mondanivalót ez is formálja. Úgy tűnik, minél több szempontból rajzoljuk meg valakinek a portréját, annál kevésbé lehet végül megragadni valódi karaktervonásait. Az olvasó pedig elgondolkodhat, Vincze Samu talán mégsem olyan beképzelt, arrogáns, megváltó-komplexusos figura, akinek nagyobb az egója, mint a tehetsége. Lehet, hogy ez a huszoneves fiatalember valóban képes lett volna a köz számára hasznos dolgokat végrehajtani, ám a „tündöklő középszer” szisztematikusan félreértelmezte, szavait kiforgatta, munkáját ellehetetlenítette.

A Győztesek köztársasága úgy válik a közép-európai értelmiségi lét látleletévé, ahogyan ez a két egymással ellentétes értelmezési lehetőség szoros szimbiózisban él egymással. Az olvasó egyéni attitűdjén, világlátásán múlik, melyik felé billen a mérleg nyelve, bár valószínűbb, hogy inkább csak ideoda libikókázik az eldönthetetleniségben. (*Kalligram, Pozsony, 2015*)